

۵ مناسبات ایران و روسیه در سال ۲۰۰۸ میلادی

نینا مامدوا*

مقدمه

در طی سال ۲۰۰۸ میلادی، اساس روابط بین کشورهای ایران و روسیه بر گرایش‌های به وجود آمده در طی سال‌های پیش بنا شد که هم جنبه‌ی همسو بودن در زمینه منافع اقتصادی را داشت و هم از منافع جغرافیای سیاسی برخوردار بود. ایران و روسیه، هر دو طرفدار اصل ساختار چندقطبی جهان و نقش اصلی سازمان ملل در حوزه روابط بین‌الملل هستند. همچنین در سال ۲۰۰۸ هر دو کشور برای مسایل نظیر پیشروی ناتو در شرق و حضور کشورهای سوم در حوزه دریای خزر دیدگاه‌های مشترکی داشتند. موضع جمهوری اسلامی ایران در مورد درگیری نظامی در استیای جنوبی در سال ۲۰۰۸ به نوعی بر اشتراک ارزیابی‌های جغرافیای سیاسی از موقعیت حاکم در منطقه تاکید کرد. مقامات رسمی ایران (رئیس‌جمهور و وزیر امور خارجه) عملیات روسیه برای جلوگیری از پیشرفت عملیات نظامی را تائید کردند. مبارزه با مواد مخدر وارد شده از افغانستان نیز از مسایل مشترک بود. (۱) همچنین ایران و روسیه در عملیات بین‌المللی مبارزه با مواد مخدر به نام «کانال» حضور بسیار فعالی داشتند. مساله‌ای که تا حدی حس اشتراک میان ایران و روسیه را به وجود آورده است، دید متعصب ایالات متحده آمریکا است که نسبت به روسیه هشیار و مراقب و نسبت به ایران علنا خصومت‌آمیز است. موقعیت موجود در مورد برنامه هسته‌ای ایران که به روسیه ربط مستقیم پیدا می‌کند نیز با این مساله در ارتباط تنگاتنگ است. موقعیتی که دور و بر برنامه هسته‌ای ایران به وجود آمده است از جمله قطعنامه‌های مصوبه شورای امنیت سازمان ملل متحد در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ نمی‌تواند نسبت به روابط روسیه و ایران و به خصوص گسترش ارتباطات اقتصادی بین دو کشور بی‌تاثیر باشد.

ایران و روسیه؛ شرکای اقتصادی

برای روسیه، ایران همچنان شریک اقتصادی مناسبی است که منافع ژئوپلیتیک روسیه در منطقه را تهدید نمی‌کند. منابع انرژی از یک سو باعث رقابت و از سوی دیگر عامل تقویت منافع اقتصادی می‌گردد. دور بودن معادن روسیه و ایران از لحاظ جغرافیایی، منافع مشترک در گسترش مشارکت در فروش نفت و گاز به بازار جهانی، منافع ایران در بازارهای فروش گاز و منافع روسیه در منابع جنوبی گاز برای فروش به اروپای جنوبی و بازارهای آسیایی، همه و همه شرایط مناسبی را برای هماهنگ کردن فعالیت‌ها به وجود آورده است. این گرایش در سال ۲۰۰۸ در حین امضای موافقت‌نامه‌ها در زمینه‌های مختلف به خوبی نمایان شد. با وجود این، به ثمر رساندن عملی این توافقات تا حدی با سختی مواجه شد. از طرفی، سطح رقابتی شرکت‌های غربی در بازار ایرانی پایین رفت. ایران حتی درباره امکان بستن قرارداد توسعه میادین گازی بدون مناقصه اعلام آمادگی کرد که البته مسائل ناشی از روابط با آمریکا به عنوان عاملی بازدارنده واقع شد. این مساله به خصوص به شرکت‌های روسی مربوط می‌شد که با بازار آمریکا یا سازمان‌های مالی آمریکا در ارتباط اند. در این راستا ارتباطات اقتصادی در محورهای مختلف، مخصوصاً در زمینه تبادل کادرهای علمی، تحصیل دانشجویان ایرانی و نظیر این به حالت تعلیق در آمد.

با وجود این، ایران همچنان مورد مناسبی برای همکاری‌های اقتصادی با روسیه مانده است. ایران دارای ظرفیت اقتصادی چشمگیر و اقتصاد متنوعی می‌باشد. بر خلاف همه پیشبینی‌های بسیار ناامیدکننده‌ای که به قطع‌نامه‌های مصوبه شورای امنیت سازمان ملل مرتبط می‌شود، ایران روند رو به رشد پیشرفت اقتصادی خود را حفظ کرده است. هرچند موقعیت موجود در سطح شاخص‌های اقتصاد خرد، به خصوص افزایش قیمت‌ها و سطح پایدار بیکاری، تا حد زیادی پرفشار است اما باز هم شاخص‌های اقتصاد کلان مثبت است. میزان تولید ناخالص داخلی

(با قیمت‌های ثابت) در سال ۲۰۰۸ طبق آمار ایرانی ۶,۹ درصد و بدون در نظر گرفتن صنعت نفت ۷,۶ درصد و طبق آمار بین‌الملل ۶,۴ درصد افزایش داشت. درآمد سرانه ملی در ایران در سال ۲۰۰۸ ۵۳۸۰ دلار و بر اساس تساوی توانایی خرید ۱۲,۱ هزار دلار برآورد شده است.

دولت ایران همچنان قابلیت پرداخت را حفظ کرده است و در آخر سال ۲۰۰۸ میلادی دارای ذخیره طلا و ارز با ارزش تقریبی ۱۰۰ میلیارد دلار (۹۶,۶ میلیارد) یعنی بیش از یک چهارم میزان تولید ناخالص داخلی بود. در حالی که بدهی خارجی آن به میزان ۲۱,۸ میلیارد دلار کمتر از ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی بود.

روسیه علاقه مند به تجارت با ایران است زیرا این اجازه می‌دهد صادرات خود را تنوع ببخشد. علاقه ایران به روسیه نیز هم به عوامل مثل ارتباطات اقتصادی به وجود آمده طی سال‌های متمادی و هم به تحریم‌هایی که حضور شرکت‌های امریکایی و اروپایی در بازار ایران را محدود می‌کند، بستگی دارد. روسیه که بازار جهانی را با مواد اولیه تامین می‌کند، به بازار ایران عمدتاً محصولات صنعتی و خدمات علمی و فنی خود را عرضه می‌نماید. اگر در سال‌های ۲۰۰۶ - ۲۰۰۵ سطح مبادله کالا بین ایران و روسیه ۲/۱ میلیارد دلار برآورد می‌شد، در سال ۲۰۰۸ این شاخص به ۳/۲ میلیارد دلار افزایش پیدا کرد که بیشتر آن صادرات روسیه بود. اصلی‌ترین اقلام صادراتی روسیه به ایران فلزات و محصولات فلزی (بیش از ۷۰ درصد)، ماشین‌آلات و تجهیزات، چوب و کاغذ است. واردات روسیه از ایران عمدتاً از کالاهای مصرفی و غذایی (۶۰ درصد)، ماشین‌آلات و تجهیزات تشکیل می‌شود.

در زمینه اقتصاد برای هر دو کشور همکاری‌های اقتصادی بیشتر از تجارت اهمیت دارد که اکثراً در راستاهای انرژی و حمل و نقل و نفت و گاز و همکاری‌های فنی و نظامی پیش می‌رود. مسایل مربوط به همکاری‌های اقتصادی محور اصلی فعالیت کمیسیون بین‌دولتی ایرانی و روسی برای همکاری‌های بازرگانی و اقتصادی می‌باشد. در دسامبر ۲۰۰۷ در مسکو در طی هفتمین نشست این کمیسیون یادداشت تفاهم توسعه همکاری‌های

اقتصادی و بازرگانی، صنعتی و علمی و فنی بین فدراسیون روسیه و جمهوری اسلامی ایران و همچنین صورت جلسه هفتمین نشست کمیسیون ثابت روسی و ایرانی برای همکاری‌های اقتصادی و بازرگانی، به امضا رسید. هشتمین نشست (در تهران) که برای آخر سال ۲۰۰۸ برنامه ریزی شده بود، به علت تعویض در رئیس کمیسیون از طرف روسی به نیمسال اول ۲۰۰۹ منتقل شده است. در حال حاضر وزیر نیروی روسیه «سرگئی شمانکو» به عنوان رئیس کمیسیون از طرف روسی منصوب شده است. در سال ۲۰۰۸ به منظور شتاب بخشیدن به مناسبات اقتصادی با ایران شورای بازرگانی روسی و ایرانی زیر نظر اتاق بازرگانی و صنعتی روسیه در ایران تاسیس شده است. (۲)

انرژی؛ محور اصلی همکاری‌ها

مورد اصلی همکاری بین ایران و روسیه پروژه‌های مربوط به انرژی است. در سال ۲۰۰۸ ساخت نیروگاه هسته ای در بوشهر عملاً به پایان رسید و انتقال سوخت هسته ای تحت نظارت آژانس بین‌المللی انرژی هسته ای انجام گرفت. آزمایش و بارگیری دستگاه‌های مورد استفاده (انواع سوپاپ و دستگاه‌های پستانکی) که در کارخانه ماشین‌آلات نیروگاهی چخوف تولید شده است، در حضور طرف ایرانی صورت گرفت. در سال ۲۰۰۸ مونتاژ پمپ‌های چرخشی به اتمام رسید، تجهیزات مخصوص حفظ شرایط آب و هوایی مناسب به بهره‌گیری رسید و تمامی کارهای آماده‌سازی و راهاندازی فنی انجام گرفت. طی چهار سال اخیر حدود ۷۰۰ متخصص ایرانی در روسیه آموزش دیده‌اند. اگر چه ساخت نیروگاه هسته ای در بوشهر از تحریم شورای امنیت سازمان ملل درآمده است، اما خود ساخت این نیروگاه به عنوان پایگاه احتمالی ساخت سلاح هسته ای علت فشار از طرف امریکا به روسیه شد و به تصویب تحریمات منجر گردید. بدون شک، یکی از اصلی‌ترین علل تعلیق در راهاندازی نیروگاه هسته ای بوشهر که ساخت آن توسط شرکت روسی «اتم ستروی اکسپورت» در سال ۱۹۹۸ آغاز شد، موضع‌گیری ایالات متحده امریکا بوده است. اما پس از اینکه امریکا در درگیری

نظامی در استیای جنوبی از گرجستان طرفداری کرد و ایران موضع گیری مثبت نسبت به روسیه نشان داد و از دخالت در اختلافات پرهیز کرد. از این رو ریاست جمهوری روسیه از قصد قاطع مسکو برای راه اندازی آزمایشی در اوایل سال ۲۰۰۹ و به بهره برداری رساندن نیروگاه بوشهر تا ماه اوت ۲۰۰۹ خبر داد و همچنین اصرار ورزید که قطعنامه جدید شورای امنیت در مورد ایران (شماره ۱۸۳۵ مورخ سپتامبر ۲۰۰۸)، شدت تحریم را افزایش ندهد. از آنجایی که قراردادی برای ساخت نیروگاه‌های دیگر بسته نشده است، در مناسبات در زمینه انرژی تکیه اصلی بر همکاری در تولید و توزیع برق، استخراج منابع انرژی و نحوه حمل و نقل آن می‌شود. در فوریه ۲۰۰۸ در طی دیدار هیئت شرکت «سیستم نیروگاهی واحد» روسیه تحت ریاست آقای چوبایس از تهران یادداشت تفاهم همکاری شرکت «سیستم نیروگاهی واحد» روسیه و شرکت نیروگاهی ایرانی «توانیر» و یادداشت تفاهم همکاری در چهارچوب این شرکت برای فعالیت موازی سیستم‌های انرژی ایران و کشورهای مشترک المنافع و بالتیک امضا شد.

یکی دیگر از مهم ترین زمینه‌های همکاری در حوزه انرژی، به نفت و گاز مرتبط می‌شود. هرچند هر دو کشور صادر کننده نفت و گاز می‌باشند، اما نمی‌توان آنها را در حوزه گاز، رقیب صرف قلمداد کرد. زیرا در شرایطی که روسیه صادر کننده گاز است، ایران هنوز به دنبال افزایش ظرفیت صادرات گازی خود می‌باشد. در این مرحله از توسعه روابط بین الملل عملکرد هماهنگ شده ای در بازار جهانی انرژی، تنها راه رسیدن به منافع مشترک است. به هر حال علیرغم آنکه حضور شرکت‌های روسی در بازار ایران به علت آن فشار تحریم آمریکا فعلا محدود است، با این وجود، فعالیت برخی از آنها در سال ۲۰۰۸ از سر گرفته شد. به عنوان مثال، شرکت روسی «گازپروم نفت» به دولت ایران پیشنهاد داد به جز میدان آزادگان شمالی، میدان آزادگان جنوبی (۳) را نیز توسعه دهد. در اوت ۲۰۰۸ «گازپروم نفت» به دولت ایران نتایج تحقیقات بلوک شمالی این میدان آزادگان را گزارش داد و در حال حاضر با شرکت ملی نفت ایران درباره توسعه مشترک این میدان در حال مذاکره است. «گازپروم نفت» به عنوان شریک و

سرمایه گذار پروژه در شرکت مجری این طرح حضور خواهد داشت. مشکل اصلی، مساله تقسیم محصول است. در سال ۲۰۰۸ محور اصلی مذاکرات، تشکیل شرکت نفتی مشترک بود که تصمیم گیری در این مورد برای اول سال ۲۰۰۹ محول شده است. شرکت «تات نفت» که شرکت مشترک روسی و ایرانی به نام «پارس - تات نفت» را تاسیس کرد، در سال ۲۰۰۸ به کار خود ادامه داد. در چهارچوب کار این شرکت قرارداد تحقیقات میدان «موند» به انجام رسید اما فعالیت شرکت مشترک «تات نفت» و «بنیاد اسلامی مستضعفان» برای انجام کارهای حفاری و اکتشاف نفت و گاز، خدمات مهندسی در صنعت نفت و پتروشیمی ایران، از جمله جداسازی نفت از گوگرد در کارخانه جزیره خارک همچنان ادامه دارد. اواخر ماه اکتبر ۲۰۰۸ در شهر کازان، «تات نفت» به همراه شرکت ملی نفت ایران و بنیاد مستضعفان، یادداشت تفاهم جدیدی درباره همکاری امضا کردند که امکانات جدید در بازار نفتی ایران را در دسترس این شرکت روسی قرار می‌دهد.

شرکت «لوکایل» که مجموعا با شرکت انرژی «هیدرو» حفاری موفق چاه آزمایشی در منطقه میدان «آناران» را انجام داد و در نتیجه این حفاری ذخایر بزرگ جدید هیدروکربن‌ها با میزان ذخیره نفت حدود ۲ میلیارد بشکه کشف شد، به علت تحریم آمریکا اجبارا کار خود را در ایران متوقف کرد.

همکاری در زمینه گاز هم در سطح روابط دوجانبه و چندجانبه به شکل گردهمایی کشورهای صادر کننده گاز ادامه دارد. ماه اکتبر ۲۰۰۸ در تهران در چهارچوب گردهمایی وزرای نیروی ایران، قطر و رئیس شرکت «گازپروم» آقای میلر موافقتنامه تشکیل شورای عالی فنی گاز که از آن می‌توان به نوعی به عنوان «اوپک گازی» نام برد، امضا کردند. ۲۳ دسامبر در مسکو این گردهمایی به عنوان سازمان به رسمیت شناخته شد. وزیران نیروی ۱۴ کشور دارای ۷۳ درصد ذخایر جهانی گاز و تامین کننده ۴۲ درصد تولید جهانی گاز آئین نامه گردهمایی کشورهای صادر کننده گاز را به تصویب رساندن و موافقتنامه بین دولتی را امضا کردند که حاوی اصول کار گردهمایی و محورهای فعالیت در مورد روند مناسبات با کشورهای مصرف کننده گاز، تبادل

اطلاعات، اجرای برنامه‌های بزرگ سرمایه گذاری و هماهنگ کردن کار مشترک در زمینه گاز مایه است.

تا سال ۲۰۰۸ شرکت «گازپروم» (دارای ۳۰ درصد سهام) در مجموعه ای با شرکت فرانسوی «توتال» و شرکت مالزیایی «پتروناس»، کار آماده سازی بخش‌هایی از میدان زیر دریایی گاز مایه «پارس جنوبی» را انجام می‌داد که البته محاسبات بازگشت سرمایه هنوز به اتمام نرسیده است. یکی دیگر از پروژه‌های آینده‌دار با مشارکت «گازپروم»، ساخت لوله گاز از ایران به هند و پاکستان است. علاوه بر این، شرکت «گازپروم» در ایران کار ساخت مخازن زیر زمینی گازی را انجام می‌دهد، روی طرح توسعه شبکه توزیع گاز ایران کار می‌کند و در ساخت و خدمات رسانی شبکه‌های گازی مناطق نیز شرکت می‌نماید. در سال ۲۰۰۸ شرکت «گازپروم» و ایران مذاکرات در مورد وارد کردن گاز روسی بر اساس طرح جایگزینی (مشابه معاملات نفتی با روسیه و قزاقستان) را آغاز کردند. در چهارچوب این معاملات روسیه به نواحی شمالی ایران گاز رسانی می‌کند و ایران در عوض میزان برابر گاز خود را به طرف روسی در جنوب کشور انتقال می‌دهد.

به طور کلی در طول سال ۲۰۰۸ در مورد توسعه مشترک بخش‌های جدید از میدان گازی «پارس جنوبی»، تاسیس شرکت مشترک به منظور اجرای پروژه‌ها در ایران، روسیه یا کشورهای سوم، به ویژه در امریکای لاتین، مذاکرات زیادی انجام شد. به هر حال باید در نظر داشت که از یک سو افت قیمت سوخت، تمایل شرکت‌های روسی را برای اجرای پروژه‌های مستلزم سرمایه گذاری کلان در زمینه توسعه میادین نفتی و گازی جدید پایین می‌آورد و از سوی دیگر عدم وجود رقیب، فرصت خوبی برای به دست آوردن و تثبیت موقعیت در بازار آینده دار ایران است.

حمل و نقل؛ زمینه ای دیگر برای گسترش روابط

یکی از زمینه‌های با چشم‌انداز خوب برای همکاری‌های ایران و روسیه، حمل و نقل است. ۲۹ مارس ۲۰۰۸ یادداشت تفاهم درباره مشارکت روسیه در بازسازی و ساخت خطوط راه آهن در

ایران امضا شد. ضمناً، رئیس مجمع سهامی عام راه آهن روسیه «ولادیمیر یاکونین» و رئیس شرکت راه آهن ایران آقای زیاری قرارداد برق رسانی خط راه آهن تبریز - آذرشهر با طول تقریبی ۵۰ کیلومتر را امضا کردند. بعد از اجرای این قرارداد طرف ایرانی قصد دارد از خدمات این شرکت روسی برای اجرای پروژه برق رسانی خط راه آهن تهران - مشهد با طول ۸۰۰ کیلومتر استفاده کند.

در سیزدهمین همایش سازمان همکاری راه آهن که در ماه می ۲۰۰۸ در تهران برگزار شد، رئیس هیات روسی و معاون اول مجمع راه آهن روسیه آقای ماروزوف درباره ارزیابی مثبت از همکاری ایران و روسیه در زمینه راه آهن اعلام کرد. در سال ۲۰۰۸ بعد از تشکیل شرکت مشترک (روسیه، آذربایجان و ایران) در مسکو، ساخت راه آهن آستارا - قزوین - رشت که طی چند سال اخیر در حالت معلق قرار داشت، از سر گرفته شد. این پروژه قرار است بازدهی اقتصادی کانال حمل و نقل مسکو در خط «شمال - جنوب» را افزایش دهد؛ زیرا در اثر اجرای آن امکان اتصال قسمت‌های زمینی کانال حمل و نقل مسکو به بندر چابهار را ایجاد خواهد کرد. این اجازه می‌دهد برنامه‌های کمیسیون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد برای آسیا و اقیانوس آرام درباره ساخت راه آهنی که از تمام آسیا رد می‌شود، اجرا گردد. از آنجایی که بندر چابهار در نزدیکی مرز غربی هند قرار دارد، امکان آماده سازی مسیری برای حمل و نقل بار توسط انواع مختلف وسایل نقلیه از هند (از طریق پاکستان) به ایران و بعد به روسیه، مستثنا نیست. در ماه نوامبر ۲۰۰۸ در ایران درباره برنامه ساخت خط راه آهن از ایران به ارمنستان با مشارکت روسیه اعلام شد که در طی آن ۸۰ کیلومتر خطوط جدید از رودخانه ارکس تا ایستگاه مرنند در خط تبریز - جلفا ساخته خواهد شد.

همکاری در زمینه خودرو فعلاً به طور عمده به فروش خودروهای آماده محدود شده است. در چهارچوب موافقتنامه با کارخانه خودروسازی «گورکی» قرار است در ایران کارخانه مونتاژ «ون» فعال شود، اما در حال حاضر کارخانه گورکی فعلاً خودروهای آماده را به ایران وارد می‌کند که از آنها در تهران به

عنوان سواری‌های خطی استفاده می‌شود. در مجموع، طبق قرارداد بسته شده در سال ۲۰۰۷، در سال‌های ۲۰۰۹ - ۲۰۰۷، ۲۸ هزار دستگاه «غزال» به ایران وارد خواهد شد که از این میان ۲۰ هزار در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ است.

همکاری بین دو کشور در زمینه حمل و نقل هوایی نیز افزایش پیدا کرده است. قرارداد همکاری در این زمینه در «ژوکوفسکی» در طی برگزاری نمایش هوایی «ماکس-۲۰۰۷» بسته شد. تا به حال ایران پنج دستگاه هواپیمای «تو-۲۰۴» را از روسیه خریداری کرده است. همچنین خرید پنج هواپیمای باربری «تو-۲۰۴-۱۲۰ اس» صادراتی دارای موتور «رولس رویس» نیز برای سال ۲۰۰۹ برنامه ریزی شده است. مبلغ کل خرید، ۲۰۰ میلیون دلار است. در ماه مارس ۲۰۰۸ رئیس اتحادیه هواپیماسازی روسیه «آلکسی فیودوروف» در طی دیدار هیات روسی از ایران یادداشت تفاهم درباره فروش احتمالی صد دستگاه هواپیمای مسافربری تو-۲۱۴ و تو-۲۰۴ به ایران را امضا کرد که هم اکنون قرارداد آن به مبلغ ۲/۵ میلیارد دلار نیز آماده امضا است. علاوه بر موارد فوق، فروش قطعات یدکی و خدمات تعمیر هواپیمای ایجاد تولید تحت مجوز و همچنین امکان فروش به ایران پنج دستگاه تو-۳۳۴ نیز در طی پنج سال آینده پیش‌بینی می‌شود. ایران موفق شد برای ساخت ۵۰ دستگاه هلیکوپتر «کا-۳۲» که نوع غیر نظامی هلیکوپتر نظامی «کا-۲۷» است مجوز کسب کند. در مرحله اول ایران اکثر قطعات هلیکوپتر را از روسیه وارد و در خود ایران فقط مونتاژ خواهد کرد.

همکاری‌های نظامی؛ هراس غرب

در روابط بین ایران و روسیه همکاری‌های فنی و نظامی از جایگاه مهمی برخوردار است. در سال‌های اخیر این همکاری عمدتاً به صورت صادر کردن محصولات آماده پیش رفته است که در این میان ایران یکی از اصلی‌ترین خریداران محصولات نظامی روسیه است. روسیه بر اساس وظیفه بین‌المللی خود محصولات دفاعی خود را به ایران صادر می‌کند. در طی دیدار از تهران در اکتبر ۲۰۰۸ معاون وزیر امور خارجه فدراسیون روسیه آقای «ریابکوف» تاکید کرد که «همکاری فنی و نظامی روسیه و

جمهوری اسلامی ایران در تطابق کامل و حساسی با تمام مسئولیت روسیه هم در مقابل روابط دوجانبه با ایران و هم بر اساس مقتضیات کنترل صادرات و عدم گسترش ناشی از قوانین کشورمان و مسئولیت بین‌المللی فدراسیون روسیه، پیش می‌رود». اخبار متعدد در مطبوعات روسی و ایرانی در مورد قرارداد بسته شده در سال ۲۰۰۸ برای فروش به ایران مجموعه‌های موشک ضد هوایی «اس-۳۰۰» و شروع اجرای این قرارداد، مهم‌ترین دسیسه سال ۲۰۰۸ بود. ۲۲ دسامبر ۲۰۰۸ اداره کل فدرال همکاری‌های فنی و نظامی روسیه اعلام کرد که این سیستم‌های دفاع ضد هوایی به ایران صادر نشده است. همان روز نماینده وزارت امور خارجه ایران حسن قشقوی نیز تأیید کرد که ایران و روسیه فعلاً در مورد خرید سیستم دفاع ضد هوایی «اس-۳۰۰» توسط ایران به توافق کامل نرسیدند. مقامات رسمی ایران درباره خرید قطعات جانبی برای «اس-۳۰۰» خبر دادند اما در مسکو این اطلاعات را تأیید نکردند و در ژانویه ۲۰۰۹ وزارت امور خارجه روسیه اعلام کرد که در این مقطع موشک‌های ضد هوایی با برد بالا «اس-۳۰۰» را به ایران صادر نخواهد کرد.

نتیجه‌گیری

همکاری بین ایران و روسیه چند بعدی است و در سطوح مختلف گسترش پیدا می‌کند. در سال‌های اخیر این همکاری به سطوح بالایی رسیده است. آخر سال ۲۰۰۷ در چهارچوب کار ملاقات سران کشورهای دریای خزر، آقای ولادیمیر پوتین از ایران دیدار رسمی کرد. قابل ذکر است که بعد از همایش در تهران در سال ۱۹۴۳ اولین دیدار رئیس جمهور روسیه از ایران بود. در ماه اوت ۲۰۰۸ در شهر دوشنبه طی ملاقات سران سازمان همکاری‌های شانگهای اولین دیدار رئیس جمهور روسیه دمیتری مدودف با رئیس جمهور ایران محمود احمدی نژاد صورت پذیرفت. به گفته مدیر دومین دپارتمان آسیای وزارت امور خارجه روسیه آقای ماریاسوف در گفتگو با خبرگزاری ایرنا، هر دو طرف در ملاقات سران سازمان همکاری‌های شانگهای برای همکاری در مورد همه مشکلات حاد منطقه ای و بین‌المللی و حد اکثر استفاده از ظرفیت‌های همکاری در حوزه اقتصاد،

آمادگی نشان داده‌اند. آخر نوامبر ۲۰۰۸ در شهر آستانه در چهارچوب هفتمین نشست شورای سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ملاقات نخست وزیر روسیه ولادیمیر پوتین و نخست وزیر ایران پرویز داوودی صورت گرفت که طی آن چشم‌اندازهای روابط چندجانبه مورد بررسی قرار گرفت. گفتگوی سیاسی در سطح بلند رتبه با کمک ارتباطات فعال سران ادارات سیاست خارجی دو کشور نیز تقویت می‌شود. در طی سال ۲۰۰۸ ادارات سیاست خارجی، شوراها، امنیت، مجالس و وزارتخانه‌های مختلف روسیه و ایران پیوسته در ارتباط بودند.

در سال ۲۰۰۸ در سطح منطقه ای نیز ارتباطاتی فعال شد. شهرهای مسکو و سن پترزبورگ، جمهوری تاتارستان، جمهوری موردووا، شهرستان‌های آستراخان، ولگوگراد، نیژگورود و امسک با طرف ایرانی روابط تنگاتنگی برقرار کردند.

ارتباطات فرهنگی هم طبق معمول فعال بود. در سال ۲۰۰۸ تعدادی همایش‌های مشترک علمی و علمی-عملی و الیمپادهای زبان فارسی در روسیه و زبان روسی در ایران برگزار شد. مجموعه‌های مشترک کارهای علمی منتشر می‌شود. با کمک مالی جمهوری اسلامی ایران مجله‌های به زبان روسی مثل «ایران امروز» و «ایرانوسلاویکا» و در ایران مجله روسی زبان «اموداریا» منتشر می‌شود. وزارت علوم روسیه پیوسته بورسیه دولتی برای پذیرش اتباع ایرانی برای تحصیل در دانشگاه‌های روسیه را صادر می‌کند. برای سال تحصیلی ۲۰۰۸/۲۰۰۹، ۲۰ واحد بورسیه دولتی، از جمله ۱۰ واحد برای دوره تحصیلی کامل صادر شده است.

بر خلاف روند مثبت در گسترش روابط ایران و روسیه که توسط بعضی مقامات رسمی ایران به عنوان روابط استراتژیک توصیف می‌شود، بسیاری از مشکلات در این روابط همچنان پابرجا است. در سال ۲۰۰۸ مشکل تعیین وضعیت دریای خزر حل نشده است که تا حد زیادی دلیل آن موضع‌گیری ایران بود. تقابل و موضع‌گیری ادامه‌دار ایران در مقابل اروپا و آمریکا که شرکای اقتصادی مهم روسیه هستند، در راه برقراری ارتباطات سیاسی و اقتصادی نزدیک‌تری مانع ایجاد می‌کند. در این وسط، استفاده از

عامل ضد امریکایی در روابط بین دو کشور را نمی‌توان ملاک دائمی و تعیین کننده قلمداد کرد. مانند دهه اخیر، عوامل همسویی که در سال ۲۰۰۸ ضامن پویایی در گسترش ارتباطات دوجانبه بود به طور چشمگیر بر اختلافات موجود غلبه داشت. این واقعیت به ما اطمینان می‌بخشد که ایران که در حال حاضر پیشرفت پویایی را تجربه می‌کند، در آینده و به خصوص در شرایط بحران در حال تشدید شدن که می‌تواند به گسترش گرایش‌های جدایی طلبانه منجر شود، شریک خوبی برای حفظ ثبات در منطقه و تمامیت کشورهای ما و نیز شریک اقتصادی مناسبی برای کشور روسیه بماند.

۱. در سال ۲۰۰۵ یادداشت تفاهم درباره همکاری در این زمینه به امضا رسید و مسایل مربوط به همکاری در این زمینه در طی دیدار رئیس ستاد مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران آقای احمدی مقدم از مسکو در ماه اکتبر ۲۰۰۸ مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

۲. در فوریه ۲۰۰۹ معاون رئیس «یوروفینانس مس ناربانک»، «الگ آکولینیچف» به منصب مدیر عامل این شورا تعیین شده است.

۳. یکی از بزرگ ترین میادین در جهان می‌باشد که دارای ذخایری حدود ۵/۷ میلیارد تن است.

* دانشگاه مطالعات خاور نزدیک